

Warszawa, dnia 18 lipca 2019 r.

KMP.570.9.2019.RK

Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Komisariatu Policji w Serocku
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT, oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 15 kwietnia 2019 r. Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Mechanizm) wizytował Komisariat Policji w Serocku, przy ul. Pułtuskiej 7 (dalej: Komisariat, jednostka, placówka).

W skład zespołu wizytującego wchodziła: Aleksandra Osińska (psycholog) i Rafał Kulas (prawnik).

Celem wizytacji KMPT, zgodnie z art. 19 OPCAT, było sprawdzenie sposobu traktowania osób pozbawionych wolności, by wzmocnić, jeśli to niezbędne, ich ochronę przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem, a następnie przedstawić rekomendacje właściwym władzom w celu poprawy traktowania oraz warunków zapewnionych osobom pozbawionym wolności i zapobiegania torturom oraz innemu okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, w zgodzie z odpowiednimi standardami organizacji międzynarodowych.

W czasie wizyty wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono wstępną rozmowę z kom. Zbigniewem Prusinowskim – Komendantem Komisariatu Policji w Serocku na temat funkcjonowania jednostki i problemów, z którymi mają do czynienia funkcjonariusze podczas codziennej służby,
- dokonano oglądu pomieszczeń Komisariatu, w tym pokoi służbowych, szatni funkcjonariuszy, dyżurki i sanitariatów,

- dokonano inspekcji radiowozu służącego do przewozu osób zatrzymanych,
- przeprowadzono rozmowy z personelem placówki, w warunkach zapewniających poufność rozmowy,
- dokonano analizy dokumentacji: rejestrów, wykazu tłumaczy języków obcych, książek nadzoru i kontroli, wybranych akt postępowań przygotowawczych,
- wykonano dokumentację fotograficzną wybranych pomieszczeń i dokumentacji.

W czasie wizytacji na Komisariacie nie przebywała żadna osoba zatrzymana.

Przedstawiciele KMPT poinformowali Komendanta Komisariatu Policji w Serocku o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień. Ponadto po zakończeniu wizytacji poddano analizie informacje przekazane przez Komendanta Powiatowego Policji w Legionowie (pismo z dnia 8 maja 2019 r., znak KPP-ZK 449/383/19).

W przedmiocie zainteresowania KMPT każdorazowo pozostają następujące zagadnienia: traktowanie osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy, warunki materialne zatrzymania, funkcjonowanie w praktyce podstawowych zabezpieczeń chroniących osoby pozbawione wolności przed złym traktowaniem, kwalifikacje personelu.

W niniejszym raporcie uwzględniono obszary, które wymagają wzmocnienia z punktu widzenia prewencji tortur (pkt. 6). Raport opisuje również problemy systemowe wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt. 5) oraz dobrą praktykę, wartą naśladowania przez inne komisariaty Policji (pkt. 4).

2. Zakaz represji

Stosownie do art. 21 ust. 1 OPCAT żadna osoba (np. zatrzymany, funkcjonariusz Policji, pracownik cywilny, inna osoba przebywająca w placówce w dniu wizyty) lub organizacja, która przekazała KMPT informację, nie może ponieść jakiegokolwiek sankcji lub uszczerbku z tego tytułu, niezależnie czy udzieliła informacji prawdziwej, czy fałszywej. Wskazany przepis OPCAT stanowi bowiem, że *żadna władza lub funkcjonariusz nie nakáže, nie zastosuje, nie pozwoli ani nie dopuści do stosowania jakiegokolwiek sankcji przeciwko jakiegokolwiek osobie lub organizacji, za przekazanie krajowemu mechanizmowi prewencji jakiegokolwiek informacji, prawdziwej bądź fałszywej, i żadna taka osoba lub organizacja nie poniesie żadnego uszczerbku w jakikolwiek inny sposób.*

3. Charakterystyka jednostki

Komisariat Policji w Serocku mieści się w jednopiętrowym budynku. Służbę w nim pełni aktualnie 21 funkcjonariuszy. Na terenie wizytowanej jednostki funkcjonują zespoły: dyżurnych, patrolowo-interwencyjny, kryminalny i dzielnicowych.

Komisariat podlega pod Komendanta Powiatowego Policji w Legionowie.

4. Dobra praktyka

Pokoje służbowe policjantów gdzie dokonywane są przesłuchania i rozpytania posiadają przeszkłone, pionowe okno w drzwiach, umożliwiające obserwację pomieszczenia z zewnątrz. Takie rozwiązanie stanowi dodatkowe zabezpieczenie przed złym traktowaniem osób pozostających pod nadzorem funkcjonariuszy (umożliwia bowiem bieżący nadzór nad przebiegiem czynności służbowych przez inne osoby). Chroni też samych funkcjonariuszy przed ewentualnymi zarzutami kierowanymi pod ich adresem, dotyczącymi przebiegu czynności służbowych. Sami policjanci pozytywnie oceniali powyższe rozwiązanie, tym bardziej że pokoje, w których wykonują czynności służbowe nie są monitorowane.

5. Problemy systemowe

5.1. Brak badań lekarskich wszystkich osób zatrzymanych

Nie wszyscy zatrzymani są badani przez lekarza. Policjanci kierują się w tej materii prawem krajowym. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych¹ obowiązkowemu badaniu lekarskiemu są poddawane:

- osoby żądające badania lekarskiego,
- posiadające widoczne obrażenia ciała niewskazujące na stan nagłego zagrożenia zdrowotnego,
- oświadczające, że cierpią na schorzenia wymagające stałego lub okresowego leczenia, którego przerwanie powodowałoby zagrożenie życia lub zdrowia,
- kobiety karmiące piersią i w ciąży,
- osoby chore zakaźnie,

¹ Zob. § 1. ust. 3 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję (Dz. U. z 2012 r., poz. 1102).

- osoby z zaburzeniami psychicznymi,
- nieletni po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka.

Pomimo, iż prawo krajowe nie określa takiego obowiązku, w ocenie KMPT, obowiązkowym badaniom lekarskim powinny być poddawane wszystkie osoby zatrzymane. Niezależne badanie lekarskie i właściwe dokumentowanie urazów stwierdzonych podczas badania uważane jest za podstawową i minimalną gwarancję chroniącą te osoby przed torturami i przemocą, silnie podkreślaną przez międzynarodowe instytucje monitorujące traktowanie osób pozbawionych wolności – Podkomitet ds. Prewencji Tortur ONZ (SPT)² oraz Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)³.

Takie badanie chroni też samych funkcjonariuszy przed zarzutami, że obrażenia powstały podczas ich pobytu pod nadzorem Policji. Z kolei świadomość ujawnienia ewentualnych śladów przemocy i ich udokumentowania może zadziałać odstraszająco na osoby rozważające potencjalnie możliwość użycia przemocy.

Badanie lekarskie pozwoliłoby także na zdiagnozowanie u zatrzymanych dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji, w tym przeciwwskazań zdrowotnych do osadzenia. Jest to szczególnie istotne w przypadku osób wywodzących się ze zmarginalizowanych grup społecznych, co może wiązać się z podwyższonym ryzykiem występowania zagrożeń zdrowia.

5.2. Brak dostępu do obrońcy od początku zatrzymania

Nie każda osoba zatrzymana ma w praktyce dostęp do obrońcy od początku zatrzymania. Taka sytuacja stwarza ryzyko złego traktowania, gdyż jak pokazuje doświadczenie KMPT, ryzyko tortur jest największe bezpośrednio po zatrzymaniu. Niezwykle istotna jest tutaj sytuacja osób ubogich, których nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru. Ponadto procedura wyboru obrońcy z urzędu nie zapewnia w praktyce dostępu do obrońcy bezpośrednio po zatrzymaniu. Wniosek o przyznanie obrońcy z urzędu można bowiem złożyć

² Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT). Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 45-48; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 57-61; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport SPT z wizyty w Szwecji, CAT/OP/SWE/1, § 62-64.

³ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Zob. Drugie Sprawozdanie Ogólne, CPT/Inf (92) 3, § 36-38; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26, 30.

dopiero po pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego, nie zaś bezpośrednio po zatrzymaniu. Do czasu więc wyznaczenia obrońcy z urzędu i jego pierwszego kontaktu z klientem, funkcjonariusze realizują z zatrzymanym czynności służbowe (np. przesłuchania, rozpytania). Taka sytuacja stwarza wysokie ryzyko tortur.

KMPT podkreśla, że dostęp osoby zatrzymanej do prawnika jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej i zapewnienie obrony w postępowaniu karnym. Taki kontakt stanowi podstawową i minimalną gwarancję prewencji tortur, na co wskazują SPT i CPT⁴. Obrońca pełni też pozytywną rolę w odniesieniu do jakości dochodzenia i profesjonalizmu funkcjonariuszy, poprawia relacje i współpracę między Policją i zatrzymanymi, co w rezultacie przynosi korzyści śledztwu⁵.

Ponadto zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. podejrzeni, którzy nie posiadają wystarczających środków na pokrycie kosztów pomocy adwokata, mają prawo do korzystania z pomocy prawnej z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Pomoc prawna z urzędu powinna być przyznana bez zbędnej zwłoki i najpóźniej przed przesłuchaniem danej osoby przez Policję, inny organ ścigania lub przez organ sądowy, lub przed przeprowadzeniem konkretnych czynności dochodzeniowo-śledczych lub dowodowych⁶.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE podejrzeni lub oskarżeni w postępowaniu karnym mają prawo dostępu do adwokata w takim terminie i w taki sposób, aby osoby te mogły rzeczywiście i skutecznie wykonywać przysługujące im prawo do obrony. Dostęp do adwokata powinien nastąpić bez zbędnej zwłoki: przed przesłuchaniem przez Policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy, w momencie prowadzenia przez organy ścigania lub inne właściwe organy czynności dochodzeniowych lub innych czynności dowodowych, niezwłocznie po pozbawieniu wolności, zanim podejrzeni lub oskarżeni zostali wezwani do stawiennictwa przed sądem właściwym w sprawach karnych w odpowiednim czasie, zanim ww. osoby stawią się przed tym sądem⁷.

⁴ Zob. Raporty SPT z wizyt na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 39 oraz CAT/OP/UKR/3, § 50-52; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 23; Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny CPT, CPT/Inf(2011) 28, § 18-25.

⁵ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 10.

⁶ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U.UE.L.2016.297.1).

⁷ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa

Dzieci będące podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, z uwagi na fakt, iż wymagają szczególnego traktowania i nie zawsze są w stanie w pełni rozumieć i śledzić postępowanie karne, powinny korzystać z pomocy adwokata z urzędu, jeśli dziecko lub podmiot odpowiedzialności rodzicielskiej nie zapewnił takiej pomocy we własnym zakresie⁸.

Powyższy problem był już sygnalizowany Ministrowi Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich⁹.

6. Obszary wymagające poprawy

6.1. Materialne warunki detencji

Stan materialny pomieszczeń Komisariatu i samochodu służącego do przewozu osób zatrzymanych delegacja KMPT oceniła pozytywnie. Pomieszczenia utrzymane były w czystości i nie wymagały remontu. W pokojach funkcjonariuszy panował porządek, warunki lokalowe zapewniały odpowiedni standard przesłuchań i przechowywania dowodów rzeczowych.

KMPT ma jednak zastrzeżenia do wyposażenia funkcjonującego na parterze budynku, za dyżurką pomieszczenia, w którym umieszczane są osoby zatrzymane. Pomieszczenie to swoim wyglądem i lokalizacją przypominało pokój przejściowy lub tymczasowe pomieszczenie przejściowe (funkcjonariusze mówiąc o nim posługiwali się pojęciem *pomieszczenia przejściowego*) – znajdowało się ono na kondygnacji parterowej budynku, było usytuowane i zabezpieczone w sposób uniemożliwiający kontakt osób postronnych z osobami w nim umieszczonymi, posiadało wydzieloną celę z zakratowanymi drzwiami i siatką stalową oraz ławką dla osoby zatrzymanej. Naprzeciwko pomieszczenia usytuowano sanitariat. Pomieszczenie nie było monitorowane.

do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.U.E.L.2013.294.1).

⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U.U.E.L.2016.132.1).

⁹ Zob. Wystąpienia Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. i 27.09.2018 r., KMP.570.3.2017.RK.

Pobyt osób zatrzymanych w ww. pomieszczeniu odnotowywany był w specjalnym rejestrze – *Książce ewidencji osób umieszczonych w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia*.

Pomieszczenie to nie posiadało jednak stołu, taboretów lub ławy bez ostrych krawędzi, przymocowanych do podłogi lub ściany, co jest standardem w przypadku pokoju przejściowego, wskazanym w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych¹⁰.

Pokój przejściowy musi mieć też przycisk do wzywania obsługi pokoju zasilany bezpiecznym napięciem elektrycznym¹¹.

W pomieszczeniu brak było kopii regulaminu pobytu oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka, zamieszczonych w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie lub dokonanie przy ich pomocy zamachu na zdrowie człowieka¹².

Przedstawiciele KMPT w czasie wizyty zostali poinformowani o planach dostosowania pomieszczenia do wymogów pokoju przejściowego, określonego w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych oraz instalacji monitoringu wizyjnego. Z pisma Komendanta Powiatowego Policji w Legionowie wynika, że pismami z dnia 13 listopada 2018 r. i 25 kwietnia 2019 r. wystąpiono do Naczelnika Wydziału Inwestycji i Remontów Komendy Stołecznej Policji z wnioskiem o przeprowadzenie prac adaptacyjnych, ukierunkowanych na utworzenie pokoju przejściowego spełniającego wymogi określone w rozporządzeniu.

KMPT zwraca się do Komendanta Stołecznego Policji z prośbą o poinformowanie o decyzji w tej sprawie oraz ewentualnym terminie dostosowania pomieszczenia do wymogów określonych w rozporządzeniu.

6.2. Traktowanie osób zatrzymanych

Delegacja KMPT nie uzyskała informacji wskazujących na stosowanie przez funkcjonariuszy Policji tortur lub innych form niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania. Z informacji Komendanta Powiatowego Policji w Legionowie wynika również,

¹⁰ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz. U. z 2012 r., poz. 638), § 24 ust. 1 pkt. 4).

¹¹ Tamże, § 24 ust. 1 pkt 5) w zw. z § 8 ust. 1 pkt 5).

¹² Tamże, § 27 ust. 1 i 2 oraz § 32 ust. 1 i 2.

że w latach 2018-2019 nie wpłynęły skargi związane z traktowaniem osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy lub warunkami zatrzymania.

Niepokój KMPT budzi jednak praktyka stosowanych rutynowo kontroli osobistych wobec osób zatrzymanych, przed ich umieszczeniem w pomieszczeniu przeznaczonym do osadzania takich osób, o którym mowa w pkt. 6.1. raportu.

Kontrola osobista polega na rozebraniu się zatrzymanego do naga i konieczności wykonania przez niego przysiadu. Czynność odbywa się w pomieszczeniu służbowym przeznaczonym do osadzenia zatrzymanego.

W ocenie KMPT osoby zatrzymane mogą być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobistego własnego i funkcjonariuszy. Nie wszystkie osoby zatrzymane powinny być jednak poddawane kontroli osobistej, gdyż jest to środek bardzo inwazyjny i potencjalnie poniżający. Kontroli osobistej należy dokonywać tylko w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji i po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka.

Kontrola osobista powinna być przeprowadzana w sposób dwuetapowy. Osoby poddawane kontroli powinny być częściowo ubrane. Funkcjonariusz powinien wpięrc dokonać inspekcji jednej partii odzieży (górnej lub dolnej), a przed kontrolą kolejnej partii, zatrzymany powinien mieć możliwość ubrania się i dopiero potem zdjęcia kolejnej partii odzieży¹³. Kontrola powinna być realizowana w niemonitorowanym pomieszczeniu, w warunkach zapewniających poczucie intymności, poza zasięgiem wzroku osób trzecich. Ponadto przy kontroli powinien być obecny więcej niż jeden funkcjonariusz jako ochrona zarówno dla osób zatrzymanych, jak i personelu. Osoby dokonujące kontroli powinny być tej samej płci, co kontrolowany¹⁴.

Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) podkreśla, że kontrola osobista jest środkiem bardzo inwazyjnym i potencjalnie poniżającym. Stosowanie jej rutynowo wobec wszystkich osób zatrzymanych jest nadmierne i niepotrzebne. Oczywiście osoby zatrzymane powinny być przeszukiwane w celu zapewnienia bezpieczeństwa własnego i funkcjonariuszy Policji, jednak realizacja kontroli osobistej powinna mieć miejsce, tylko wtedy, gdy istnieją uzasadnione podstawy do podejrzeń, że zatrzymany mógł ukryć przedmioty, które mogą zostać użyte do wyrządzenia krzywdy lub które mogą być dowodem przestępstwa i jest to jedyny

¹³ Zob. art. 15d ust. 2 ustawy dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r., poz. 161).

¹⁴ Zob. art. 15d ust. 5 i 6 ustawy o Policji.

sposób na ich wykrycie (tzn. pobieżne przeszukanie nie doprowadzi do ich odkrycia). Przeprowadzenie kontroli powinno wymagać uprawnień starszego oficera i powinno być przedmiotem pisemnej polityki, określającej w jasny sposób okoliczności, uzasadniające uciekanie się do tego środka¹⁵.

Dokonanie przeglądu praktyki kontroli osobistej wydaje się niezbędne, gdyż w przeszłości polskie sądy stwierdzały złe traktowanie osób zatrzymanych przez Policję poprzez m.in. zmuszanie ich, do poddania się, bez powodu, rewizji osobistej, połączonej ze zdjęciem bielizny do kostek i rozchyleniem kolan¹⁶.

KMPT widzi też potrzebę zmiany praktyki w stosowaniu kajdanek podczas transportu i doprowadzeń osób zatrzymanych. Z uzyskanych przez wizytujących informacji wynikało, że są one stosowane profilaktycznie, w celu przeciwdziałania ewentualnej próbie ucieczki. *(Każda osoba zatrzymana musi mieć kajdanki podczas doprowadzenia. Nie ma innej możliwości – anonimowy funkcjonariusz w rozmowie z delegacją KMPT).*

Taka praktyka stwarza ryzyko złego traktowania. Budzi też wątpliwości w odniesieniu do zasady proporcjonalności wskazanej w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego. Zgodnie z ustawą o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej kajdanki można użyć m.in. w celu zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia oraz prewencyjnie, w celu zapobieżenia ucieczce i objawom agresji lub autoagresji¹⁷. Kajdanki powinny być jednak wykorzystywane proporcjonalnie do stopnia zagrożenia i tylko wówczas, gdy są niezbędne dla celu ich użycia¹⁸.

W ocenie KMPT kajdanki nie powinny być profilaktycznie stosowane wobec wszystkich osób zatrzymanych, a tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte (może to powodować urazy mechaniczne) i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne.

SPT podkreśla, że niektórzy zatrzymani mogą wymagać transportu w warunkach wzmożonego bezpieczeństwa, w celu zapobieżenia ucieczce, agresji lub samookaleczaniu. Jednak profilaktyczne zakuwanie więźniów w kajdanki jest środkiem nadmiernym, który nie

¹⁵ Zob. Raport CPT z wizyty na Litwie CPT/Inf (2017) 16, § 37; Raport CPT z wizyty w Norwegii, CPT/Inf (2019) 1, § 37; Raport CPT z wizyty w Rumunii, CPT/Inf (2019) 7, § 34; Raport CPT z wizyty w Czechach, CPT/Inf (2015) 18, § 22.

¹⁶ Zob. Wystąpienie Generalne RPO do Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.04.2017 r. KMP.570.3.2017.RK.

¹⁷ Zob. art. 11 pkt. 9, 1-11, 13 i 14; art. 13 ust. 1, art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1834).

¹⁸ Zob. art. 6 ust. 1 w zw. z art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

powinien być zwyczajowo stosowany wobec wszystkich osób, przez cały czas. SPT uznaje za konieczne dokonanie oceny warunków transportu osób zatrzymanych, aby upewnić się, że osoby te nie są narażone na niepotrzebne trudności fizyczne lub ograniczenia, zgodnie z międzynarodowymi standardami dotyczącymi traktowania więźniów. Decyzje dotyczące ewentualnych ograniczeń powinny być podejmowane na podstawie indywidualnych ocen¹⁹.

Profilaktyczne stosowanie kajdanek w czasie transportu zatrzymanych krytykuje również CPT²⁰. W jego ocenie kajdanki nie powinny być stosowane jako zasada w czasie transportu (najlepiej by konwojowani byli przewożeni w bezpiecznych furgonetkach, co eliminuje konieczność zakładania kajdanek podczas podróży)²¹. Ich użycie powinno być uzasadnione oceną ryzyka w konkretnym przypadku, kiedy ich zastosowanie wydaje się absolutnie konieczne. Powinny być wówczas stosowane w sposób, który eliminuje ryzyko zranienia osoby konwojowanej²². Należy unikać zakładania ich na ręce trzymane z tyłu z uwagi na możliwość niewygody dla zatrzymanego i ryzyko obrażeń w razie wypadku.

O tym, że kajdanki nie powinny być stosowane automatycznie podczas każdego transferu zatrzymanych, mówią też eksperci z Uniwersytetu w Essex. Zwracają oni uwagę na konieczność przeciwdziałania ewentualnym fizycznym uszczerbkom pasażerów, które mogą wystąpić, gdy są oni skuci, a pojazd hamuje lub ulegnie wypadkowi. Stosowanie kajdanek ogranicza bowiem zdolność zatrzymanych do ochrony przed upadkiem²³.

KMPT ma również wątpliwości dotyczące czasu umieszczania osób zatrzymanych w pokoju przejściowym, o którym mowa w pkt. 6.1. raportu. Zgodnie z przepisami rozporządzenia osoba zatrzymana może przebywać w pokoju przejściowym nie dłużej

¹⁹ Zob. Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, CAT/OP/NZL/1, § 110-112.

²⁰ Zob. Raport CPT z wizyty we Francji, CPT/Inf (2017) 7, § 13; Raport CPT z wizyty na Cyprze, CPT/Inf (2018) 16, § 15; Raport CPT z wizyty w Holandii, CPT/Inf (2017) 1, § 13; Raport CPT z wizyty w Belgii, CPT/Inf (2018) 8, § 18; Raport CPT z wizyty w Hiszpanii, CPT/Inf (2017) 34, § 8; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2017) 9, § 14; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53; Raport CPT z wizyty na Gibraltarze, CPT/Inf (2015) 40, § 11; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28; Raport SPT z wizyty w Chile, CAT/OP/CHL/1, § 45-46.

²¹ Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Irlandii, CPT/Inf (2007) 40, § 101; Raport CPT z wizyty w Wielkiej Brytanii, CPT/Inf (2006) 28, § 23; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, CPT/Inf (2006) 20, § 126; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²² Zob. Transport of detainee, Factsheet, June 2018, CPT/Inf (2018) 24, pkt. 3. Security measures; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 53.

²³ Zob. Essex paper 3 Initial guidance on the interpretation and implementation of the UN Nelson Mandela Rules, Penal Reform International Head Office i Human Rights Centre University of Essex, February 2017, Use of restraints, s. 57.

niż 6 godzin od momentu jej umieszczenia, zaś w przypadku tymczasowego pomieszczenia przejściowego – 8 godzin²⁴. Analiza wskazanego przez funkcjonariuszy rejestru osób umieszczonych w tym pomieszczeniu (druk pt. *Książka ewidencji osób umieszczonych w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia*) wykazała, że pobyty te były znacznie dłuższe. Przykładowo:

- zatrzymany w dniu 3 stycznia 2019 r., o godz. 18:20 mężczyzna, został przyjęty do pomieszczenia o godz. 20:20. Pomieszczenie opuścił 4 stycznia o godz. 13:10 (przekazano go do Aresztu Śledczego Warszawa-Białoleka). W rejestrze brak jest wpisu, by zatrzymany był wydawany na czynności procesowe;
- zatrzymany w dniu 16 lutego 2019 r., o godz. 22:10 mężczyzna, został przyjęty do pomieszczenia 17 lutego, o godz. 1:10. Pomieszczenie opuścił 18 lutego o godz. 12:15 (przekazano go do Aresztu Śledczego Warszawa-Białoleka). W rejestrze brak jest wpisu, by zatrzymany był wydawany na czynności procesowe.

KMPT prosi o wyjaśnienie powyższej praktyki, w tym o informacje: dlaczego zatrzymani nie zostali osadzeni w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ) oraz jakie czynności służbowe były realizowane z zatrzymanymi.

6.3. Minimalne gwarancje prewencji tortur

a) Powiadomienie o zatrzymaniu

Zatrzymany ma możliwość powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania i miejscu pobytu. W zależności od powodów zatrzymania i okoliczności danej sprawy, uprawnienie to jest realizowane przez funkcjonariusza lub osobiście przez zatrzymanego, za pośrednictwem telefonu. Informacja o zawiadomieniu wybranej osoby jest odnotowywana w protokole zatrzymania.

KMPT pozytywnie ocenia powyższą praktykę. Prawo osób pozbawionych wolności do informowania wybranej przez siebie osoby o zatrzymaniu i miejscu pobytu, stanowi bowiem podstawową gwarancję prewencji tortur. W ocenie KMPT zatrzymany powinien mieć możliwość samodzielnego powiadomienia wybranej osoby o fakcie zatrzymania (np. za pośrednictwem telefonu), zaś tylko w sytuacjach szczególnych, uzasadnionych

²⁴ Zob. Załącznik Nr 10 do rozporządzenia – Regulamin pobytu osób umieszczonych w pokoju przejściowym, § 1 ust. 2; Załącznik nr 11 do rozporządzenia - Regulamin pobytu osób umieszczonych w tymczasowym pomieszczeniu przejściowym, § 1 ust. 1 pkt. 1 i ust. 2.

specyfiką danej sytuacji, obowiązek informacyjny powinien być realizowany przez policjanta. Nie każdy bowiem powód zatrzymania, uzasadnia wykonanie obowiązku informacyjnego wyłącznie przez policjanta, co jest częstą praktyką w przypadku jednostek Policji wizytowanych przez KMPT. Brak kontaktu z osobą bliską, szczególnie dla nieletnich lub osób zatrzymanych po raz pierwszy, może stanowić dodatkową, nieuzasadnioną dolegliwość. Ponadto możliwość osobistego kontaktu zatrzymanego z osobą bliską umożliwia jej przekazanie ewentualnych informacji o złym traktowaniu, co może skutkować odpowiednią interwencją.

Zgodnie z zasadami ONZ niezwłocznie po zatrzymaniu oraz po każdym przeniesieniu z jednego miejsca aresztowania lub uwięzienia do innego, osoba aresztowana lub uwięziona będzie uprawniona powiadomić, bądź też domagać się od właściwego organu powiadomienia członków jej rodziny lub innych właściwych osób według swojego wyboru, o jej zatrzymaniu, aresztowaniu lub uwięzieniu, bądź o przeniesieniu i o miejscu, w którym jest przetrzymywana²⁵.

b) Prawo do informacji i mechanizm skargowy

Komendant placówki przyjmuje interesantów raz w tygodniu (w poniedziałki, w godz. 14-17). Rozmowy są odnotowywane w rejestrze przyjęć interesantów z podpisem Komendanta. Ewentualne skargi na działalność funkcjonariuszy są przekazywane Komendantowi Powiatowemu Policji w Legionowie.

W budynku Komisariatu (w tym przy wejściu do jednostki) brak było czytelnych informacji o możliwości złożenia skargi na działalność funkcjonariuszy Policji lub wykazu instytucji ochrony praw człowieka, do których mogłyby zwrócić się zainteresowane osoby, w przypadku naruszenia ich praw. Na tablicy informacyjnej figurowała wprawdzie informacja dotycząca możliwości składania petycji do Komendy Powiatowej Policji w Legionowie i trybu jej rozpatrywania, jednakże zarówno z tytułu dokumentu, jak i jego treści nie wynikało bezpośrednio, że dotyczy on również procedury rozpatrywania skarg, co z punktu widzenia dostępu do mechanizmu skargowego ma istotne znaczenie.

W celu zwiększenia dostępności do zewnętrznych i wewnętrznych mechanizmów skargowych KMPT rekomenduje, by przy wejściu do Komisariatu i na jego terenie wyeksponować:

²⁵ Zob. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r. - Zbiór zasad mających na celu ochronę wszystkich osób poddanych jakiegokolwiek formie zatrzymania lub uwięzienia, Zasada 16.1.

- dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji,
- informacje o możliwości złożenia skargi w strukturze Policji.

Warto podkreślić, że realizacja powyższych zaleceń nie pociąga za sobą dużych nakładów finansowych, co w odniesieniu do ich znaczenia i skuteczności, przemawia za ich wprowadzeniem.

Niezbędne jest również wyeksponowanie odpowiednich informacji w pokoju przejściowym o którym mowa w pkt. 6.1. raportu oraz zadbanie, by osoby zatrzymane otrzymały informację o swoich prawach i obowiązkach. W pomieszczeniu tym brak było bowiem kopii regulaminu pobytu oraz wykazu instytucji stojących na straży praw człowieka, zamieszczonych w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie lub dokonanie przy ich pomocy zamachu na zdrowie człowieka²⁶. Umieszczani w nim zatrzymani nie byli też informowani o przysługujących im prawach i ciążących na nich obowiązkach poprzez zapoznanie z regulaminem pobytu²⁷.

KMPT zaleca wyposażenie powyższego pomieszczenia w kopie regulaminu pobytu, wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka (w tej kwestii należy mieć również na względzie wykaz instytucji podany wyżej) oraz informowanie zatrzymanych o prawach i obowiązkach poprzez pisemne zapoznanie z regulaminem pobytu.

Prawo do informacji stanowi bowiem podstawową gwarancję prewencji tortur. Otrzymanie przez osobę pozbawioną wolności zrozumiałych i aktualnych informacji o istotnych kwestiach, np. przysługujących prawach, obowiązujących procedurach, sposobie składania skarg, zwiększa poczucie bezpieczeństwa, pozwala odgrywać aktywną rolę w zabezpieczaniu własnych praw, ułatwia dostęp do mechanizmów skargowych, przez co pełni rolę prewencyjną w zapobieganiu przemocy. Szczególnie istotna jest tutaj sytuacja

²⁶ Zob. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb (Dz.U. z 2012 r., poz. 638), § 27 ust. 1 i 2 oraz § 32 ust. 1 i 2.

²⁷ Zob. Załącznik Nr 10 do rozporządzenia – Regulamin pobytu osób umieszczonych w pokoju przejściowym, § 1 ust. 1 pkt. 1 i ust. 3; Załącznik nr 11 do rozporządzenia - Regulamin pobytu osób umieszczonych w tymczasowym pomieszczeniu przejściowym, § 1 ust. 1 pkt. 1 i ust. 4.

cudzoziemców, którzy najczęściej nie znają języka polskiego oraz prawa i procedur obowiązujących w Polsce.

Zgodnie z Dyrektywami Parlamentu Europejskiego i Rady UE należy pisemnie pouczyć zatrzymanego, w języku dla niego zrozumiałym, o przysługujących mu prawach procesowych i przysługujących środkach zaskarżenia. Pouczenie powinno nastąpić niezwłocznie po pozbawieniu wolności²⁸. Osoby nie władające językiem polskim powinny otrzymać tłumaczenie pisemne wszystkich dokumentów istotnych dla zapewnienia ich zdolności do wykonywania swojego prawa do obrony oraz do zagwarantowania rzetelności postępowania karnego²⁹.

Znaczenie prawa do informacji i możliwości składania skarg podkreślają też standardy międzynarodowe oraz rekomendacje SPT i CPT³⁰. W raporcie z ostatniej wizyty okresowej w Polsce, CPT wskazał, że *szczególny nacisk powinien zostać położony na zapewnienie, by osoby zatrzymane były w stanie zrozumieć treść przysługujących im praw; obowiązek zapewnienia, by tak się stało, spoczywa na funkcjonariuszach Policji*. Osoby zatrzymane oprócz jasnej, ustnej informacji o swoich prawach, powinny też otrzymać pisemną informację o prawach przysługujących osobom zatrzymanym³¹.

W swoim ostatnim sprawozdaniu z działalności w 2017 r. CPT podkreśla, że efektywnie działające mechanizmy skargowe stanowią fundamentalną gwarancję prewencji tortur. Mogą nie tylko łagodzić napięcia między osobami pozbawionymi wolności i personelem, ale także poprzez zapewnienie, że skargi są traktowane poważnie, przyczynić się do budowania pozytywnych relacji. Państwa europejskie powinny więc zapewnić bezpośredni, bezpieczny i poufny dostęp do organów rozpatrujących skargi we wszystkich miejscach zatrzymań.

²⁸ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2012.142.1).

²⁹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U.UE.L.2010.280.1).

³⁰ Zob. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), Rezolucja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 17 grudnia 2015 r., Reguły nr 54, 55 i 56.; Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 43/173 z dnia 9 grudnia 1988 r., Zasada 10; Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.), art. 5 ust. 2; Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 43-44; Raport SPT z wizyty w Togo, CAT/OP/TGO/1, § 77-78; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 35-36; Drugi Raport Generalny CPT, CPT/Inf (92) 3, § 37; Dwunasty Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2002) 12, § 44; Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91; Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 31.

³¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 lipiec 2018 r., CPT/Inf (2018) 39, § 28.

CPT wskazuje też zestaw standardów, które powinny być stosowane, aby był on w pełni efektywny i spełniał swoją zapobiegawczą rolę³².

KMPT widzi też potrzebę zapewnienia policjantom aktualnych tekstów aktów prawnych (kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego). Z przeprowadzonych przez przedstawicieli KMPT czynności wynika bowiem, że w pokojach służbowych funkcjonariusze mają dostęp do systemu informacji prawnej LEX. Gdy jednak zachodzi konieczność realizacji czynności służbowej poza budynkiem Komisariatu, muszą korzystać z kodeksów, które uwzględniają stan prawny na 2003 r. Taka sytuacja stwarza ryzyko błędów i może bezpośrednio wpływać na sytuację osób przesłuchiwanym lub zatrzymanym. Jest też istotna w sytuacji, gdy od policjanta wymaga się pouczenia o przysługujących prawach lub podania podstawy prawnej realizowanej czynności służbowej.

KMPT zaleca zapewnienie funkcjonariuszom Policji aktualnych tekstów aktów prawnych do realizacji zadań służbowych poza budynkiem Komisariatu.

c) Badanie lekarskie

Mając na względzie skuteczność gwarancji ochronnej przed torturami, jaką jest niezależne badanie lekarskie osoby zatrzymanej (zob. pkt. 5.1. raportu), KMPT zaleca poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanym. Poza wartością prewencyjną takiego badania pozwoliłoby ono na zdiagnozowanie u zatrzymanym dolegliwości zdrowotnych, które niekoniecznie muszą być zgłoszone funkcjonariuszom Policji.

d) Dostęp do prawnika

W ocenie KMPT zmiany wymaga sposób organizacji spotkań obrońców i pełnomocników z klientami. Z uzyskanych przez wizytujących informacji wynikało bowiem, że prawnik nie ma możliwości swobodnej rozmowy z zatrzymanym lub osobą przesłuchiwaną. Kontakt jest możliwy wyłącznie w obecności funkcjonariusza, w pokojach służbowych policjantów.

Kontakt prawnika z klientem powinien mieć charakter absolutnie poufny i odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza. Inna praktyka stwarza ryzyko, że osoba pozostająca w dyspozycji Policji, w obawie o możliwość odwetu za przekazane informacje, nie poinformuje prawnika o faktycznym sposobie traktowania.

³² Zob. Dwudziesty Siódmy Raport Generalny CPT, CPT/Inf (2018) 4, § 68-91.

Zgodnie z Kodeksem postępowania karnego zatrzymanemu na jego żądanie należy niezwłocznie umożliwić nawiązanie w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nimi rozmowę. Jedyne w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, zatrzymujący może zastrzec, że będzie obecny przy takiej rozmowie³³.

Zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2013/48/UE *podejrzani lub oskarżeni powinni mieć prawo do spotykania się na osobności z reprezentującym ich adwokatem*. Państwa członkowskie mogą wprowadzać wprawdzie praktyczne rozwiązania dotyczące czasu trwania i częstotliwości takich spotkań oraz mając na celu zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony zatrzymanego i obrońcy, jednak takie rozwiązania powinny pozostawać bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania prawa podejrzanych lub oskarżonych do spotykania się z adwokatem oraz dla istoty tego prawa³⁴. Dyrektywa wskazuje również, że: *Poufność porozumiewania się między podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia skutecznego korzystania z prawa do obrony i jest istotną częścią prawa do rzetelnego procesu. Państwa członkowskie powinny zatem respektować – bez jakichkolwiek odstępstw – zasadę poufności spotkań i innych form porozumiewania się pomiędzy adwokatem a podejrzanym lub oskarżonym przy korzystaniu z prawa dostępu do adwokata, przewidzianego w niniejszej dyrektywie. (...) Obowiązek respektowania zasady poufności oznacza nie tylko, że państwa członkowskie powinny się powstrzymać od zakłócania takiego porozumiewania się lub od uzyskiwania dostępu do jego treści, lecz również to, że w przypadku pozbawienia podejrzanych lub oskarżonych wolności lub innego umieszczenia ich w miejscu znajdującym się pod kontrolą państwa, powinny zapewnić, aby rozwiązania dotyczące porozumiewania się tę poufność respektowały i chroniły³⁵.*

Nadzorowanie przez funkcjonariuszy spotkań zatrzymanego z obrońcą spotkało się z krytyką CPT. W raportach z wizyt okresowych w Polsce CPT wskazał, że taka praktyka jest całkowicie nie do zaakceptowania i zalecił, by w każdym przypadku osoby zatrzymane przez

³³ Zob. art. 245 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

³⁴ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U.UE.L.2013.294.1), pkt.22.

³⁵ Tamże, pkt. 33.

Policję mogły skorzystać ze swojego prawa do skonsultowania się z prawnikiem na osobności³⁶.

CPT podkreśla, że *prawo dostępu do prawnika musi obejmować prawo do spotkania się z nim na osobności. Rozumiana jako gwarancja przeciwko niewłaściwemu traktowaniu (niezależnie od środków służących zapewnieniu sprawiedliwego procesu sądowego), fizyczna obecność prawnika jest niezbędna dla realizacji tego prawa przez zatrzymanego. Jest to jedyny sposób umożliwiający dokonanie rzetelnej oceny stanu fizycznego i kondycji psychicznej takiej osoby. W przypadku, gdy spotkanie z prawnikiem nie ma miejsca na osobności, osoba zatrzymana może nie czuć się na tyle swobodnie, by móc bez skrzępowania wskazać sposób, w jaki jest traktowana*³⁷. CPT wskazuje też, że obecność funkcjonariusza Policji podczas rozmowy z obrońcą jest sprzeczna z zasadą poufności kontaktów między prawnikami, a osobami, którym pomagają³⁸.

Na konieczność zapewnienia przez władze absolutnej poufności komunikacji między prawnikiem a klientem wskazuje też SPT³⁹.

KMPT zaleca zapewnienie poufności komunikacji między obrońcami lub pełnomocnikami, a ich klientami.

W celu zwiększenia skuteczności dostępu do obrońcy KMPT zaleca sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane/przesłuchiwane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci. Z przeprowadzonych przez wizytujących czynności wynikało bowiem, że dostęp do prawnika jest możliwy jedynie w sytuacji, gdy zatrzymany/przesłuchiwany poda dane kontaktowe obrońcy.

Proponowany standard jest zgodny z rekomendacjami CPT, który zalecał sporządzenie, we współpracy z samorządem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji⁴⁰. Ponadto zgodnie z zasadami i wytycznymi ONZ w zakresie dostępu do pomocy prawnej w sprawach karnych,

³⁶ Zob. Raporty CPT z wizyt w Polsce, CPT/Inf (2018) 39, § 26; CPT/Inf (2014) 21, § 26; CPT/Inf (2011) 20, § 27.

³⁷ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2014) 21, § 26.

³⁸ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce, CPT/Inf (2011) 20, § 27.

³⁹ Zob. Raport SPT z wizyty na Ukrainie, CAT/OP/UKR/3, § 47-52.

⁴⁰ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 17; Raport CPT z wizyty na Słowenii, CPT/Inf (2017) 27, § 15.

w celu zapewnienia szybkiego dostępu do pomocy prawnej na posterunkach policji, zaleca się utworzenie, w porozumieniu z samorządem prawniczym, listy prawników⁴¹.

e) Rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych

Pokoje służbowe funkcjonariuszy, w których prowadzone są przesłuchania i rozpytania nie są monitorowane. Przesłuchania nie są zazwyczaj nagrywane, mimo iż procedura karna przewiduje możliwość rejestracji obrazu lub dźwięku⁴², zaś jednostka posiada na stanie kamerę.

W czasie podsumowania wizyty Komendant placówki wyraził pogląd, że procedura karna nie przewiduje obligatoryjnej rejestracji audio-wideo w każdym przypadku, zaś w ocenie samych policjantów nie jest to konieczne.

W ocenie KMPT rejestracja audio-wideo przesłuchań policyjnych stanowi ważną, dodatkową ochronę przed złym traktowaniem przesłuchiwanym osób. Brak rejestracji obrazu i dźwięku, w połączeniu z nieobecnością podczas czynności niezależnej od Policji osoby trzeciej (np. obrońcy) stwarza wysokie ryzyko zaistnienia tortur i innych form złego traktowania (w tym przemocy psychicznej lub nacisku psychologicznego).

CPT kilkakrotnie podkreślał, że rejestracja przesłuchań w formie elektronicznej (audio-wideo) stanowi ważną dodatkową ochronę przed złym traktowaniem osób zatrzymanych. Dlatego też zaleca systematyczne rejestrowanie takich czynności. Rejestracji powinno też podlegać wstępne rozpytanie przez oficerów operacyjnych. CPT zaleca ponadto wyposażenie komisariatów w specjalne sale przesłuchań ze sprzętem audio-wideo do rejestrowania przesłuchań policyjnych⁴³.

W ocenie CPT rejestracja czynności policyjnych może zapewnić kompletny i autentyczny zapis przebiegu rozmowy z zatrzymanym, znacznie ułatwiając w ten sposób zbadanie wszelkich zarzutów złego traktowania. Taki instrument służy też ochronie samych funkcjonariuszy przed bezpodstawnymi zarzutami fizycznego znęcania się lub nacisku

⁴¹ Zob. Annex United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, A. Introduction, pkt. 2; Principle 3. Legal aid for persons suspected of or charged with a criminal offence, pkt. 21. Zasady i wytyczne przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 20 grudnia 2012 r.

⁴² Zob. art. 147 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r., poz. 1987).

⁴³ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23; Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2016) 21, § 30; Raport CPT z wizyty w Rosji, CPT/Inf (2013) 41, § 28, pkt. 3.

psychologicznego. Elektroniczna rejestracja przesłuchań i rozpytań zmniejsza także możliwość, że oskarżeni zaprzeczą, że w ogóle złożyli oświadczenia określonej treści⁴⁴.

Eksperti podkreślają ponadto, że rejestracja przesłuchań policyjnych umożliwia zachowanie oryginalnych dowodów komunikacji werbalnej, ogranicza skargi na nadużycia policji i może być też przydatna do celów szkoleniowych⁴⁵. Zmniejsza też ryzyko osłabienia dowodów z uwagi na wątpliwości, czy zeznanie lub wyjaśnienie zostało złożone dobrowolnie. Wyłączenie takich dowodów stwarza ogromne koszty dla wymiaru sprawiedliwości⁴⁶.

KMPT zaleca rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań.

6.4. Personel

Z udostępnionego wizytującym wykazu szkoleń z 2018 r. wynika, że policjanci byli szkoleni m.in. z pracy operacyjnej, etyki zawodowej, praw człowieka, prewencji tortur, metod i form wykonywania konwojów i doprowadzeń.

KMPT zaleca, by do programów szkoleń i kursów policyjnych włączyć zagadnienia związane z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania, komunikacją interpersonalną, taktyką i technikami przesłuchań, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, Protokołem stambulskim, udzielaniem pierwszej pomocy. KMPT widzi też potrzebę systematycznych szkoleń funkcjonariuszy wszystkich szczebli, w kierunku ochrony praw człowieka i prewencji tortur.

Odpowiednio dobrany i wyszkolony personel policyjny jest bowiem w stanie prawidłowo wykonywać swoje obowiązki, bez uciekania się do przemocy. Stanowi też skuteczną gwarancję chroniącą osoby pozbawione wolności przed torturami. Dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu oraz możliwości kontaktu z zatrzymanymi, ma możliwość bieżącego monitorowania ich zachowania i wyłapywania niepokojących sygnałów, świadczących o złym traktowaniu. Może także podjąć skuteczne środki zaradcze, w przypadku stwierdzenia niepokojących zdarzeń (np. poprzez podjęcie interwencji, udzielenie pomocy, czy zgłoszenie przełożonym swoich obaw i podejrzeń). Dlatego ważne jest, by był on odpowiednio zmotywowany, świadomy w zakresie praw człowieka i postrzegał przemoc wobec zatrzymanych jako niedopuszczalny brak profesjonalizmu, rzutujący na wizerunek całej Policji.

⁴⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Azerbejdżanie, CPT/Inf (2018) 37, § 42, przypis 5; Raport CPT z wizyty na Litwie, CPT/Inf (2018) 2, § 23, przypis 7.

⁴⁵ Zob. Seminar Report Seminar on combatting torture during police custody and pre-trial detention 22-23 March 2018 in Copenhagen, Denmark.

⁴⁶ Zob. 2017 Symposium on Procedural Safeguards in the first hours of police custody Outcome Report, APT, s. 22.

Szkolenie funkcjonariuszy jest bowiem, jak wskazuje SPT, mechanizmem zapobiegania torturom. Powinno ono obejmować funkcjonariuszy na wszystkich poziomach, mieć charakter prewencyjny, przekrojowy oraz zawierać zasady i standardy w zakresie ochrony praw człowieka, ukierunkowane na zapobieganie torturom i innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu⁴⁷.

CPT z kolei podkreśla znaczenie rozwijania u funkcjonariuszy umiejętności komunikacji interpersonalnej, opartej na poszanowaniu godności człowieka. Taka umiejętność doprowadzi do zmniejszenia napięć i pozwoli funkcjonariuszowi na rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby przekształcić się w przemoc⁴⁸. W celu przeciwdziałania torturom konieczne są również regularne szkolenia zawodowe oficerów operacyjnych i śledczych obejmujące odpowiednie techniki rozmów, przesłuchań i prowadzenia dochodzeń⁴⁹.

KMPT rekomenduje też zapoznanie policjantów z *Podręcznikiem skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołem Stambulskim)*. Stosowanie tego dokumentu rekomenduje sygnatariuszom OPCAT - SPT⁵⁰.

Protokół Stambulski zawiera m.in. standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur oraz wskazówki dotyczące prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawach o tortury, np. w zakresie metodyki przesłuchań ofiary i świadka, pozyskiwania i zabezpieczania dowodów rzeczowych (w tym dowodów natury medycznej), informacji które należy pozyskać w toku śledztwa, gromadzenia i analizowania dokumentacji. Zwraca też uwagę na psychiczne skutki tortur i ryzyko retraumatyzacji ofiary. Powyższy podręcznik będzie zatem cennym narzędziem szkoleniowym policjantów.

⁴⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Meksyku, CAT/OP/MEX/1, § 95.

⁴⁸ Zob. Drugi Raport Generalny, CPT/Inf (92) 3, § 59-60.

⁴⁹ Zob. Raport CPT z wizyty w Serbii, CPT/Inf (2018) 21, § 16; Raport CPT z wizyty w Grecji, CPT/Inf (2017) 25, § 66.

⁵⁰ Zob. Raport SPT z wizyty w Peru, CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

7. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

I. Komendantowi Komisariatu Policji w Serocku:

1. Przeprowadzanie kontroli osobistej przez funkcjonariuszy, tylko w wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych specyfiką danej sytuacji, po dokonaniu indywidualnej oceny ryzyka oraz w sposób wskazany w pkt. 6.2. raportu;
2. Stosowanie kajdanek tylko wtedy, gdy wyraźnie uzasadnia to ocena ryzyka w indywidualnym przypadku. Kajdanki nie powinny być zbyt ciasno zapięte i należy je stosować tylko tak długo, jak jest to absolutnie niezbędne;
3. Rejestrację dźwięku i obrazu podczas przesłuchań;
4. Poddawanie badaniom lekarskim wszystkich zatrzymanych;
5. Zapewnienie poufności komunikacji między obrońcami lub pełnomocnikami, a ich klientami. Kontakt z prawnikiem powinien odbywać się poza zasięgiem wzroku i słuchu funkcjonariusza;
6. Sporządzenie listy adwokatów i radców prawnych wpisanych na listę Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie i Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie, informowanie o jej istnieniu osoby zatrzymane i udostępnianie jej tym osobom w przypadku zgłoszenia takiej chęci;
7. Wyeksponowanie w widocznych miejscu przy wejściu do Komisariatu oraz na jego terenie danych teleadresowych: instytucji stojących na straży praw człowieka - Rzecznika Praw Obywatelskich (wraz z numerem bezpłatnej infolinii 0 800 676 676), Rzecznika Praw Dziecka, wybranych organizacji pozarządowych (np. Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Stowarzyszenia Amnesty International), właściwej miejscowo Prokuratury, Biura Spraw Wewnętrznych Policji oraz informacji o możliwości złożenia skargi w strukturze Policji;
8. Wyposażenie pomieszczenia przejściowego w kopie regulaminu pobytu, wykaz instytucji stojących na straży praw człowieka oraz informowanie zatrzymanych o prawach i obowiązkach poprzez pisemne zapoznanie z regulaminem pobytu;
9. Zapewnienie funkcjonariuszom Policji aktualnych tekstów aktów prawnych do realizacji zadań służbowych poza budynkiem Komisariatu;
10. Włączenie do programów szkoleń i kursów policyjnych zagadnień związanych z: zapobieganiem i minimalizowaniem użycia przemocy w chwili zatrzymania,

komunikacją interpersonalną, taktyką i technikami przesłuchań, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, Protokołem stambulskim, udzielaniem pierwszej pomocy;

11. Systematyczne promowanie i odświeżanie wiedzy funkcjonariuszy wszystkich szczebli w zakresie ochrony praw człowieka i prewencji tortur.

Ponadto KMPT zwraca się do Komendanta Komisariatu Policji w Serocku o wyjaśnienie:

- wątpliwości dotyczących czasu pobytu zatrzymanych w dniach 3 stycznia 2019 r. i 16 lutego 2019 r, w pokoju przejściowym, mężczyzn (zob. pkt. 6.2. raportu);
- dlaczego ww. zatrzymani nie zostali osadzeni w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia (PdOZ) oraz jakie czynności służbowe były realizowane z zatrzymanymi.

II. Komendantowi Stołecznemu Policji:

1. Zapewnienie środków finansowych na realizację powyższych zaleceń, wymagających nakładów finansowych;
2. Poinformowanie o decyzji w sprawie utworzenia na terenie Komisariatu Policji w Serocku pokoju przejściowego oraz ewentualnym terminie dostosowania pomieszczeń, do wymogów określonych w rozporządzeniu (zob. pkt. 6.1. raportu).